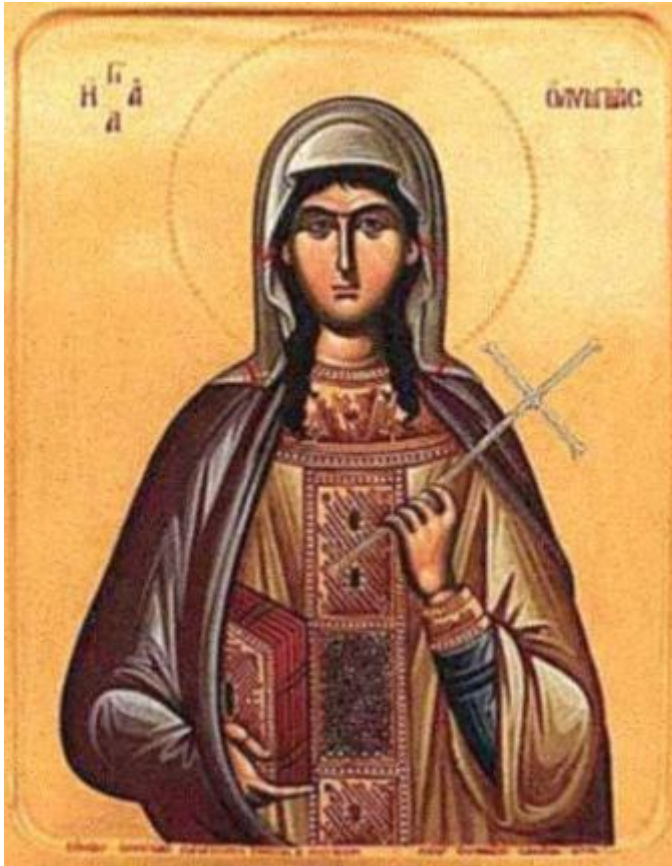

23 september 2017

Het begin van de christelijke armenzorg (2): Olympia en andere vrouwen Midden-Oosten, vierde eeuw

‘Je bent heel genereus en gastvrij,’ schreef Chrysostomus aan Olympia (1), ‘je doet haast te veel.’ En dat terwijl Chrysostomus constant de rijken op hun kop gaf dat ze teveel op hun centen zaten (dat blijkt wel uit het stukje in deze serie over hem). Maar Olympia (ca. 365-408), één van de vele rijke Romeinse vrouwen die zich bekeerden tot het christendom, was dan ook wel erg actief voor de zieken en armen. Nadat haar man overleed wees ze diverse huwelijksaanzoeken af, liet haar bedienden vrij, schonk een deel van haar bezit aan de armen (2) en werd diaken in Constantinopel. Daar richtte ze hospitaal en een weeshuis op en zorgde ze voor woestijnvaders en –moeders in nood.

Ze steunde Chrysostomus toen hij verbannen werd (in 404) en werd daardoor zelf ook verbannen uit de kerk en uit de stad. Ze schreven elkaar troostende brieven. Die van Chrysostomus zijn bewaard gebleven, die van Olympia helaas niet.

In het jodendom en in de Romeinse cultuur was liefdadigheid nog een individuele aangelegenheid, maar onder christenen gebeurde dit, vooral na ongeveer 250 n.C., op een georganiseerder manier: de christelijke gemeenschappen waren in staat systematischer geld in te zamelen en liefdadigheid kon op grotere schaal worden beoefend (3). Vrouwen lieten zich daarbij bepaald niet onbetuigd (4).

Zo richtte de patriciërsvrouw Fabiola ca. 350 n.C. in Rome het eerste Europese ziekenhuis op, waar ondervoede armen, zieken en gebrekkigen gratis verzorging kregen. Andere

vrouwen (zoals Melania de Oudere en Melania de Jongere) reisden naar Egypte en Palestina en richtten daar hospitalen en kloosters op.

Ook was het aantal woestijnmoeders die, zoals Syncletica (zie een ander stukje in deze serie), hun geld aan de armen gaven en voor vrijwillige armoede kozen, behoorlijk hoog. In de vierde eeuw leefden zo'n 2.975 vrouwen in de woestijn (5). Deze vrouwen konden heel fanatiek zijn in hun ascese, sommigen overtroefden de mannen in het afzien van alle luxe (6). Door het harde leven kregen ze een androgyn uiterlijk, wat ook handig was om zich te beschermen tegen kwaadwillenden.

Waarom was voor vrouwen het christendom zo aantrekkelijk? Het is een stukje geschiedenis aan de randen van de geschiedschrijving, en een speurtocht door verschillende bronnen leverde het volgende op.

De eerste redenen voor die aantrekkingskracht golden voor de Romeinse elite, evenzeer voor de vrouwen als de mannen. Het Nieuwe Testament was de eerste eeuwen alleen beschikbaar in het Grieks, wat alleen de elite kon lezen. De stedelijke elite was haar politieke invloed kwijt door de inlijving van de vrije stadsstaten in het centrale bestuur van het Romeinse keizerrijk, en het christendom bood de kans om weer invloed uit te oefenen (7), want het schenken van geld aan armen, communes en kloosters leverde status en een interessant sociaal netwerk op (8).

Zo kon het christendom bloeien en zich uitbreiden. En toen rond de vierde eeuw Latijnse vertalingen verder verspreid raakten, zowel van het Nieuwe Testament als van de verhalen over de kluzenaars in de woestijn, kwam een waar religieus toerisme op gang. Pelgrims uit heel Europa trokken naar het Midden-Oosten. Ze waren gefascineerd door het ascetische leven, vroegen kluzenaars om raad of genezing en bezochten de heilige sites. Het werd haast druk in de woestijn en in Palestina, wat op onderstaand schilderij uit de vijftiende eeuw grappig uitgebeeld is. Steeds meer kloosters werden gesticht, waar gastverblijven en hospitalen bij gebouwd werden (9).

Voor mannen en vrouwen bood het christendom sociale status, maar voor vrouwen had het nog sterker een emancipatoire functie. Of ze nu diaken, mecenas of kluzenaar werden: ze wonnen er respect mee, onafhankelijkheid, bewegingsvrijheid en invloed (10).

Binnen de kerk hadden de rijke, vaak goed opgeleide vrouwen een leidende rol (11). Ze onderwezen, gingen voor in gebed, doopten, namen deel aan theologische debatten en verzorgden zieken en hulpbehoevenden (12).

Ook het ascetische leven was voor veel vrouwen aantrekkelijk. Als kluzenaar of in de woestijncommunes konden ze, los van biologische banden, iets bijzonders betekenen (13), en het gemeenschapsleven betekende voor vrouwen bevrijding van de banden van gezin en familie, geboortebeperving, intellectuele autonomie, een intens spiritueel leven, de mogelijkheid tot reizen en tot vriendschap met mannen (14). In de communes leefden

christenen als broer of zus voor elkaar en ontvingen en verzorgden ze gasten. Naastenliefde en de liefde voor God waren twee liefdes die als de zijden van één medaille met elkaar samenvielen.

Ik las (15) dat gezegd wordt dat het christendom zich verspreid heeft over de rug van zichzelf opofferende vrouwen. Dat zie ik niet zo. Dit lijken me eerder sterke vrouwen, die met hun charitatieve werk heel goed wisten wat ze deden en daar ook iets mee wonnen.

Afbeeldingen

Olympia de diakones (waarschijnlijk Russisch icoon):

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Olimpiada_diakonissa.jpg

Fra Angelico (ca. 1410): De Thebaïden (De kluizenaars rond Thebe in Egypte). Uffizi Gallery, Florence: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Angelico_tebaide_01.jpg

Bronnen

- (1) Allen, Pauline en Mayer, Wendy: *Preaching Poverty in late Antiquity*, p. 99
- (2) Dart, Ron (2017): *Review of David Ford (trans.), "Chrysostom: Letters to Saint Olympia"*
- (3) Whiting, Marlina (UvA, 2016): *The Monastic Paradox: Negotiating Monastic Seclusion and Pilgrim Hospitality in the Late Antique Near East*
- (4) Kroeger, Catharine: *The Neglected History of Women in the Early Church*: <http://www.christianitytoday.com/history/issues/issue-17/neglected-history-of-women-in-early-church.html>
- (5) Palladius (419/420): *Historia Lausiaca*
- (6) Allen, Pauline en Mayer, Wendy: *Preaching Poverty in late Antiquity*, p. 89
- (7) Krüger, Kristina (2008): *Kloosters en kloosterorden*, uitg. Ullmann, p. 13
- (8) Platte, Elisabeth L. (Universiteit Michigan, 2013): *Monks and Matrons: The Economy of Charity in late Antique Mediterranean*, p 62-67
- (9) Whiting, Marlina (UvA, 2016): *The Monastic Paradox: Negotiating Monastic Seclusion and Pilgrim Hospitality in the Late Antique Near East*
- (10) Schüssler Fiorenza, E. (Universiteit Columbia, 1985): *In Memory of Her*, p. 83-90
- (11) Heijst, Annelies van (2014): *Naastenliefde in Nederland*. In: 'Ik geef om jou! Naastenliefde door de eeuwen heen', Museum Catharijneconvent, p. 13
- (12) Schüssler Fiorenza, E. (Universiteit Columbia, 1985): *In Memory of Her*, p. 55
- (13) Vinken, Barbara (2013): *Family versus World: The German Faith*. In: 'Precarious Parenthood: Doing Family in Literature and Film', red: Tina-Karen Pusse, Katharina Walter, Lit Verlag Berlin, p. 12
- (14) Alexandre, Monique: 'Early Christian Women'. In: Duby, Georges en Perrot, Michelle: *A History of Women in the West*, vol. 1, p. 415
- (15) vermeld in: Schüssler Fiorenza, E. (Universiteit Columbia, 1985): *In Memory of Her*, p. 79,80